

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
-------------	---

CZĘŚĆ I: DWA DWUDZIESTOLECIA

Michał Śliwa , Dwa polskie dwudziestolecia: koncepcje i projekty naprawy Rzeczypospolitej.....	11
Radosław Domke , Sytuacja geopolityczna II i III Rzeczypospolitej: analiza porównawcza.....	25
Stefan Stępień , Państwo w gospodarce II i III Rzeczypospolitej.....	33
Jacek Wojnicki , Trudne początki i niełatwe lata następne – samorząd lokalny w II i III Rzeczypospolitej	67
Andrzej K. Piasecki , Samorząd terytorialny w Polsce w latach 1918-1939 oraz 1989-2009. Sukcesy i porażki.....	85
Andrzej Skibiński , Doświadczenia II Rzeczypospolitej w kształtowaniu administracji wojewódzkiej po 1989 roku.....	97
Robert Kmieciak , Samorząd gospodarczy w Polsce – doświadczenia II i III Rzeczypospolitej	113
Paweł Antkowiak , Samorząd zawodowy w II i III Rzeczypospolitej – analiza porównawcza.....	125
Paweł Prüfer , Przemiany społeczne wsi w II i III Rzeczypospolitej: analiza socjologiczno-moralna.....	139
Anna Magierska , Historycy i politycy o III i IV Rzeczypospolitej.....	153
Tomasz Nodzyński , Legitymacja polityczna sejmiku kontraktowego 1989-1991 i sejmiku ustawodawczego 1919-1922.....	179
Grzegorz Nieć , Miejsce i rola stronnictw ludowych w życiu politycznym II i III Rzeczypospolitej.....	193

CZĘŚĆ II: WYZWANIA WSPÓŁCZESNOŚCI

Jarosław Macała , Od polityki do postpolityki? Uwagi o rywalizacji politycznej w III Rzeczypospolitej.....	211
Adam Ilciów , Transformacja w Polsce. Analiza założeń i realizacji	223
Magdalena Mikołajczyk , Wzory i determinaty kariery politycznej w III Rzeczypospolitej.....	235

Lech Szczęgół , Zmiana czy stagnacja. Społeczeństwo obywatelskie w perspektywie postkomunistycznej transformacji.....	249
Agnieszka Opalińska , Rozliczenie systemów niedemokratycznych – próba analizy zjawiska.....	261
Krzysztof Wasilewski , Wizja polityki zagranicznej pierwszych lat III Rzeczypospolitej w publicystyce Mieczysława F. Rakowskiego (1990-1999).....	275
Kamil Kalinka , Kryzys i upadek Akcji Wyborczej Solidarność	287
Kamila Rokitnicka , Feminizm: wyzwanie dla polskiej polityki po roku 1989?.....	299
Paweł Malendowicz , Polonia amerykańska a Lech Wałęsa. Po dwudziestu latach przemian politycznych w Polsce	313
Anna Lew , Ustrojowe dylematy. Refleksja nad modelem ustrojowym państwa w ujęciu współczesnych polskich demoliberałów	323
Tomasz Sikorski , „Patrioci wolności”. Środowisko „Przeglądu Politycznego” (1983-1989). Liberalna refleksja nad państwem i polityką	335

CZĘŚĆ III: TROPY PRZESZŁOŚCI

Zygmunt Kowalczyk , „Tygodnik Powszechny” – rola i znaczenie pisma w rzeczywistości PRL-u	353
Robert Skobelski , Stosunki PRL z krajami komunistycznymi w latach 1956-1970	371
Józef Łaptos , Dyplomacja polska wobec Europy Zachodniej w okresie forsownej sowietyzacji (marzec 1947 – grudzień 1955)	397
Wiesław Hładkiewicz, Daniel Koteluk , Instrumentalne traktowanie ruchu ludowego w Polsce w latach 1945-1956 przez partię komunistyczną.....	419
Stanisław Sierpowski , Polska w optyce Ligi Narodów.....	433
Grzegorz Radomski , Społeczno-polityczne znaczenie samorządu w myśli politycznej dwudziestolecia międzywojennego. Zarys problemu.....	447
Stanisław Antczak , Samorząd miejski w Poznaniu w latach 1919-1939.....	457
Krzysztof Prętki , System opieki zdrowotnej w II Rzeczypospolitej.....	471
Henryk Lisiak , Mniejszości narodowe wobec najazdu Rosji sowieckiej na Polskę w roku 1920.....	485

WSTĘP

U pływające w 2009 roku dwie rocznice, zakończenia trwania Polski międzywojennej oraz dwudziestolecia istnienia III Rzeczypospolitej, stwarzają naszym zdaniem niepowtarzalną okazję do pierwszych porównań obydwu dwudziestolecia polskiej niepodległości – z lat 1918-1939 i 1989-2009. Wspomniane rocznice prowokują do postawienia pytania: jak Polacy wykorzystali – oczywiście w bardzo różnych wymiarach – pierwszą i drugą dekadę. Zdajemy sobie sprawę, że w perspektywie historycznej obie analizowane w naszej publikacji epoki są bardzo różne. Czasy II RP to etap zamknięty, zakończony wojną światową i podlegający już od wielu lat intensywnym badaniom. Do przełomu 1989 roku badania te na terenie PRL podlegały znanym ograniczeniom ideologicznym i cenzuralnym, choć z biegiem czasu gorset ten ulegał istotnemu rozluźnieniu. Natomiast prace historyczne prowadzone na emigracji oraz w kraju po 1989 roku toczyły się w warunkach formalnej wolności słowa i badań. Te warunki w znacznej części (poza pełnym dostępem do źródeł, pozostających np. w archiwach poradzieckich, materiałach służb specjalnych itp.) w oczywisty sposób są spełnione w odniesieniu do badań nad historią i współczesnością wolnej, „bezprzymiotnikowej” III Rzeczypospolitej. Opis rzeczywistości będącej przedmiotem zainteresowań specjalistów historii najnowszej, politologów i socjologów stwarza jednak innego rodzaju zagrożenia i problemy. Współczesne zjawiska społeczno-gospodarcze i polityczne zmieniają się dynamicznie na naszych oczach. Naukowcy nie mają do nich takiego czasowego dystansu, jak do wydarzeń sprzed II wojny światowej. Jednocześnie kulisy wielu znanych publicznie sytuacji pozostają nieznane lub niewyjaśnione. Przykładem mogą być kontrowersje faktograficzne wokół okoliczności wprowadzenia stanu wojennego, okrągłego stołu, niekończące się spory lustracyjne itp. Nie zwalnia to naukowców od analizowania ostatniego dwudziestolecia, wpływającego w sposób bezpośredni na dzień dzisiejszy. Interesującym, naszym zdaniem, punktem odniesienia dla takich rozważań jest, jak wspomniano, okres II RP, przy wszystkich różnicach historycznych. Zapewne z perspektywy kolejnych lat porównania tego rodzaju będą głębsze i pełniejsze, ale współczesne pokolenie badaczy ma prawo i obowiązek już teraz zabierać

głos, prezentować wyniki swoich aktualnych prac i przemyśleń. Dlatego zaprosiliśmy szerokie grono polskich naukowców do stworzenia w miarę reprezentatywnego wyboru studiów na temat obu polskich niepodległości w XX i XXI wieku, a także rozdzielającego je okresu Polski Ludowej.

Zamieszczone w tomie publikacje zostały przygotowane przez liczne grono badaczy z różnych polskich ośrodków akademickich (Lublin, Kraków, Poznań, Toruń, Warszawa, Zielona Góra itd.), zajmujących się rozlicznymi obszarami funkcjonowania II i III RP: historyków, politologów, socjologów. Dlatego dosyć bogaty zestaw prezentowanych kwestii, obejmujących nie tylko szeroko rozumiane problemy polityczne w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym, ale też choćby problemy przemian ustrojowych, społecznych czy mentalnych. Stąd teksty opublikowane w niniejszej pracy zbiorowej zostały podzielone na kilka grup ze względu na ich problematykę, sposób ujęcia czy wreszcie warsztat badawczy autorów.

Wśród zamieszczonych w naszym tomie artykułów za szczególnie cenne wypada uznać rozważania tych autorów, którzy podejmują się dokonania bilansu obu niepodległości w różnych obszarach, a przy tym posługują się badaniami komparatystycznymi. Bez wątplenia to trudne zadanie merytorycznie i warsztatowo, ale rezultaty badań w takim zakresie mają nieraz charakter pionierski. Wśród tych studiów warto zwrócić uwagę na otwierający tom artykuł Michała Śliwy analizujący koncepcje naprawy państwa, których nie brakowało w okresie międzywojennym oraz po 1989 roku. Interesująca jest cała grupa studiów porównawczych (pióra Andrzeja Piaseckiego, Jacka Wojnickiego, Roberta Kmiecika czy Pawła Antkowiaka) dotycząca rozmaitych aspektów funkcjonowania samorządu terytorialnego czy zawodowego, co jest obecne w naszych badaniach tylko sporadycznie. Problematykę niecodzienną w studiach komparatystycznych porusza w zakresie obecności państwa w gospodarce Stefan Stępień. Natomiast Radosław Domke podejmuje próbę porównania sytuacji geopolitycznej obu polskich niepodległości, co przecież w dużej mierze określa ich stabilność i trwałość. Dalej jeszcze znajduje się analiza Anny Magierskiej, która zajmuje się, żywą w ostatnich latach, dyskusją wśród elit politycznych, publicystów, niektórych naukowców, czy nastąpiło już przejście od III do IV RP, co je warunkuje lub wyklucza.

Kolejne części tomu obejmują te studia, które skupiają się na problemach związanych już szczególnie z okresem międzywojennym czy tym, po 1989 roku. Jeśli chodzi o okres II RP, to trzeba zwrócić uwagę na interesujące studia Stanisława Sierpowskiego czy Henryka Lisiaka, podejmujące ważne problemy położenia międzynarodowego naszego państwa między wojnami oraz związanych z tym problemów i niebezpieczeństw, które przecież przywiodły tamtą Polskę do upadku. Ciekawe są również zamieszczone w tej części tomu teksty podejmujące problemy samorządu II RP, pióra Grzegorza

Radomskiego oraz Stanisława Antczaka. Zajmujący jest artykuł Krzysztofa Prętkiego o systemie opieki zdrowotnej w okresie międzywojennym, analizujący problem słabo spenetrowany badawczo, a przecież i dziś bardzo żywy.

Wśród licznych publikacji, prezentujących wyniki badań nad różnymi aspektami działania niepodległego państwa po 1989 roku, wypada dostrzec całą grupę artykułów obserwujących rezultaty transformacji społeczno-politycznej, choćby autorstwa Adama Iliciowa (*Transformacja w Polsce. Analiza założeń i realizacji*), Lecha Szczegóły (*Zmiana czy stagnacja. Społeczeństwo obywatelskie w perspektywie postkomunistycznej transformacji*). Z kolei inni autorzy badają efekty przemian sceny politycznej oraz tworzenia się nowej elity politycznej. Tutaj można wymienić Kamila Kalinkę (*Kryzys i upadek Akcji Wyborczej Solidarność*) oraz Magdalenę Mikołajczyk (*Wzory i determinanty kariery politycznej w III Rzeczypospolitej*).

Ostatnią część wydawnictwa stanowią nieliczne publikacje zajmujące się okresem PRL, swego rodzaju międzyepoką pomiędzy dwoma polskimi niepodległościami w XX wieku. Sygnalizują problemy, które będą miały swoje znaczenie dla pierwszych lat polskiej transformacji po 1989 roku, ale nie tylko. Warto tytułem przykładu wspomnieć o tekście Tomasza Sikorskiego o środowisku „Przeglądu Politycznego” w latach 80., którego przedstawiciele odgrywają dziś dużą rolę polityczną w Platformie Obywatelskiej oraz w utworzonym przez nią rządzie.

W efekcie otrzymujemy w tomie szeroki, choć dalece niewystarczający obraz przemian, które przeżyła nasza ojczyzna w ciągu dwóch dekad niepodległego bytu. Zapewne wymaga on uzupełnień, korekt, pogłębienia i poszerzenia, a nade wszystko dyskusji i debaty, do czego, mamy nadzieję, inspiracją staną się także opublikowane w tej książce teksty.

Radosław Domke, Jarosław Macała,
Tomasz Nodzyński, Robert Potocki